

Når pris- og monopollovgivningen i denne situation har spillet en ret passiv rolle, hænger det sammen med de uheldige følgevirkninger, som nogle former for varigere indgreb i prisdannelsen kan få.

Prisdannelsen er medvirkende til at fordele samfundets produktionsmidler til de anvendelser, der giver det bedste udbytte. Denne vigtige side af prisdannelsesmekanismen er ikke forbundet med prisernes absolutte højde, men med prisernes indbyrdes forhold. Ved et avance- eller prisstop, der strækker sig over en længere periode, bliver denne mekanisme helt eller delvis sat ud af kraft, og man opnår derfor ikke den optimale fordeling af produktionsmidlerne.

Man har derfor i de senere år erstattet den direkte kontrol med indgreb over for indkomstdannelsen med finanspolitiske indgreb. Disse indgreb hviler på den teori, at årsagen til prisstigningerne er en overefterspørgsel eller, som det ofte formuleres i økonomisk teori, et inflationsgab.

Baggrunden for disse teorier er på den ene eller den anden måde den af den engelske økonom J. M. Keynes formulerede økonomiske model. I en situation med fuld beskæftigelse betragtes pengeindkomsternes størrelse som bestemt af investeringernes størrelse, når den marginale opsparingsrate ligger fast. Dog kan et eksportoverskud eller en underbalancering af statsbudgettet have samme virkning som investeringer.

Såfremt investeringerne er så høje, at pengeværdien af indkomsterne overstiger værdien af produktionen, regnet i en tidligere periodes priser, må priserne naturligvis stige.

Om prisdannelsesprocessen har der imidlertid i de senere år været debat blandt økonomer, og der er i denne forbindelse grund til at fremhæve en rapport fra OEEC, *The Problem of Rising Prices* (Paris 1961). Heri behandles ikke blot teorien om overefterspørgsel (demand pull), men der opstilles heroverfor en anden kategori af pristigningsfaktorer, der virker gennem en forøgelse af omkostningerne (cost push). Til disse hører forskellige mere specielle årsager som f. eks. afvikling af huslejestop og forhøjelse af fødevarerpriser i forbindelse med landbrugsordninger. Men blandt de mere generelle årsager, der virker over omkostningerne, må især fremhæves den såkaldte asymmetri i prisdannelsen, som må antages at have stor betydning også i vort land.

Et af de meget væsentlige træk i dansk økonomi i 1960-erne er utvivlsomt den stærke stigning, der er sket i produktiviteten, især inden for industrien. Denne stigning i produktiviteten har imidlertid langtfra været ligeligt fordelt. I det omfang, produktivitetstigningerne er kommet arbejdere og funktionærer i industrier med stigende produktivitet

til gode, har der været en udpræget tilbøjelighed til, at lønstigningerne fra disse industrier har bredt sig til andre områder, hvor produktiviteten ikke er steget eller dog ikke er steget så stærkt. Disse områder har ikke været i stand til at honorere de højere lønninger uden at sætte priserne i vejret.

Selv om der har været prisfaldstendenser i sektorer med stærkt stigende produktivitet, har disse ikke været i stand til at opveje prisstigningerne i de øvrige sektorer, og det samlede prisniveau har derfor nødvendigvis måttet stige.

Erkendelsen af denne mangel på symmetri i prisdannelsen har især i Holland været udnyttet i bekæmpelsen af prisstigningerne og med et vist held. Fremgangsmåden var her, at lønstigninger i et vist omfang kun blev tilladt i de sektorer, hvor produktiviteten var stigende. Groft set fik lønningerne i de enkelte industrier kun lov at stige med de samme procenter, som produktiviteten steg. Imidlertid kunne produktivitetstigningerne ikke udelukkende henføres til forøget indsats fra de ansattes side. Nok så stor en rolle spillede selve de tekniske fremskridt. Lønrelationerne mellem de enkelte fag blev derfor efterhånden forskudt på en måde, der hverken kunne anses for rimelig eller gavnlige for produktiviteten. Dette var utvivlsomt en af årsagerne til, at det såkaldte hollandske system blev opgivet og så vidt vides ikke forsøgt noget andet sted.

Imidlertid kan de samme prismæssige resultater som ved det hollandske system opnås på en anden måde. I stedet for at hæmme lønstigningerne i de erhverv, hvor effektiviteten ikke stiger, er det muligt at lade priserne variere omvendt med produktivitetstigningerne, d. v. s. sørge for, at prisstigninger i de brancher, hvor produktiviteten er steget mindre end gennemsnittet, bliver opvejet af prisnedsættelser i de brancher, hvor produktiviteten er steget mere end gennemsnittet.

Det kan ikke afvises, at produktivitetstigninger i visse tilfælde har givet sig udslag i prisnedsættelser eller tendenser til langsommere stigende priser, men der hersker en betydelig mindre villighed til at nedsætte priserne, hvis produktivetsforøgelse og dermed omkostningsfald muliggør dette, end til at sætte priserne i vejret, når omkostningstigninger gør dette påkrævet.

Konkurrence fra udlandet kan helt ændre dette billede. En analyse foretaget i EFTA viser, at priserne, i hvert fald i de skandinaviske lande, er steget mindre, hvor toldafviklingen har været stor, d. v. s. hvor udgangstolden har været høj, og at de samlede besparelser i prisstigninger er væsentligt større, end den bortfaldne told betinger. En rimelig fortolkning af dette forhold er, at de brancher, der er udsat for